

පටිච්චසමුප්පාදය හා දුක්ඛ නිරෝධය

කල්පයක් තුළ ලොවට ලැබෙන අසිරිමත් නැවුම් ම දෙය නම් තථාගත දේශිත ශ්‍රී සද්ධර්මයයි. එය ශ්‍රවණය කොට තම ජීවිතයට සම්බන්ධ කර ගත් පමණකට මෙලොව ජීවිතයේ සාර්ථකත්වය මෙන් ම පරලොව සුගතිය ද සපුරා දුකින් නිදහස් ව සසර ගමන නවතාලීමට ද හැකියාව ලැබෙනු ඇත. එම සද්ධර්මයෙන් ප්‍රතිඵල නෙළා ගැනීම සඳහා කලාණම්‍ය ආශ්‍රය ප්‍රමුඛ කාර්යභාරයක් ඉටුකරයි. කලාණම්‍ය මිත්‍රත්වයෙන් නිසිඵල නෙළා ගත හැකි වන්නේ යමකු තුළ නුවණැතිබව, අවංකබව හා සුවච්චව (මැනැවින් ඇහුන්කම්‍දීම) යන ගුණාංග තිබුණ පමණකටයි (මහාවේදනස්ස සුත්ත, ම.නි. 2, 400 පිට).

බුදුරදුන් දෙසූ දහම් මග අනුපූර්ව ප්‍රතිපදාවකින් යුක්ත වූවකි. මහසයුර වෙරලේ පටන් ක්‍රමයෙන් ගැඹුරට දිව යන්නාක් මෙන් තථාගත දේශනාව ද ක්‍රමයෙන් ගැඹුරට යන්නකි (පභාරාද සුත්ත, අං.නි.). භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපට ආරම්භයේ දී මග පෙන්වන්නේ මෙලොව ජීවිතය සඵල කර ගැනීමටයි. ඒ සඳහා උත්සාහයෙන් අධ්‍යාපනය හා ආර්ථිකයෙන් දියුණු වීමත් (උට්ඨාන සම්පද), තමා ඉපැයූ ධනය රැක ගැනීමත් (ආරක්ඛ සම්පද), යහපත් මිතුරන්ගේ ඇසුරත් (කලාණම්‍යත්තනා), ඉපැයූ ධනයට සරිලන ලෙස ජීවිත කළමනාකරණයත් (සමජීවිකතා) අවශ්‍ය වේ. ධම්මකෙහි ධම්මලද්ධෙහි යනුවෙන් දැක්වෙන පරිදි මේ හැම දෙයක ම පදනම නම් දූහැමි බවයි. මේ සියල්ල සඳහා කලණම්‍ය මිතුරු ඇසුර මහත් දයකත්වයක් සපයයි.

මෙලෙස ජීවිතය සාර්ථක කර ගත් තැනැත්තා එය තවදුරටත් අර්ථවත් කර ගනිමින් මානසික සුවය දියුණුව උදකර ගැනීම සඳහා ක්‍රියා කළ යුතුව ඇත. ඒ සඳහා කලාණම්‍ය ආශ්‍රයෙන් ධර්ම ශ්‍රවණය කරන විට කර්මය, කර්මඵල, සසර පිළිබඳ අවබෝධය දියුණු වේ. තමා සසර පින් කොට මෙබඳු උතුම් දිවියක් ලබා ඇති බවත් එය තවදුරටත් රැකගෙන උසස් තත්වයට පත් කර ගත යුතු බව අවබෝධ වේ. ඒ සඳහා හැකිතාක් දුරට දන, සීල, භාවනා යන ත්‍රිවිධ පුණ්‍ය ක්‍රියාවන්හි නිරත වනු ඇත. මෙලෙස පින්කම් කිරීම හුදෙක් පරලොව සුගතියාමී වීම පමණක් ඉලක්ක කොට ඇත්තක් පමණක් නොව මේ ජීවිතය ම වඩාත් සාර්ථක කර ගැනීම සඳහා වූවකි. පින් කළ තැනැත්තා මෙලොවදී ම සතුට භුක්ති විඳි (ඉධ නන්දනි). සැප යනු පිනට කියන වෙනත් වචනයකි (සුබො පුඤ්ඤස්ස උච්චයො). පින් රැස් කර ගැනීම යනු සැප රැස් කර ගැනීමකි. තමා විසින් කරන ලද පින්කම් ගැන සිතා ජීවිතය අවසානයේ දී විශේෂයෙන් සතුටින් සැනසීමෙන් කාලය ගත කිරීමට හැකියාව ලැබේ (පුඤ්ඤං සුබං ජීවිතසංඛයම්‍හි). මෙලෙස පින්කම් කිරීමට මූලික පදනම වන්නේ කම්මස්සකතා සම්මාදිට්ඨිය හෙවත් කර්මය හා කර්මඵල පිළිබඳ අවබෝධයයි. පින්කම් කිරීමේ දිට්ඨධම්ම ආනිසංස වශයෙන් දිගාසිරි සම්පත්, නිරෝගී සම්පත්, අතීතගත අකුසල කර්මයන්හි විපාක දුර්වල කරලීම, කුසල කර්මවල ආනිසංස වර්ධනය කරගනීම ආදී විවිධ ප්‍රතිඵල මේ ජීවිතයේ දී අත්විඳිය හැකි වේ. ඒ අතර විශේෂයෙන් සද්ධර්මය පැහැදිලි කරදෙන කලාණම්‍ය ඇසුර ලැබීමට ද මෙමගින් හැකියාව ලැබේ. කලාණම්‍ය මිත්‍රයන් වෙතින් හුදෙක් සුගතියාමී මාවත පමණක් නොව සසර දුකින් සම්පූර්ණයෙන් නිදහස්විය හැකි මෝක්ෂ මාර්ගය ද අසා දැන ගැනීමට අවස්ථාව උදාවේ.

කර්මය පිළිබඳ ඉගැන්වීම් දැන ගැනීමටත් සුගතියාමී වීමටත් අබුද්ධෝත්පාද සමයක වුව ද හැකියාව පවතින්නකි. සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් ලොව පහළවීමෙන් අපට ලැබෙන සුවිශේෂී වරප්‍රසාදය වන්නේ සංසාර චක්‍රයෙන් නිදහස්වීමට අවශ්‍ය මගපෙන්වීමයි. එනම් මෝහය හෙවත් අවිද්‍යාව දුරැලීමේ නොවරදින අනුශාසනයයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මෙම ඉගැන්වීම මැනැවින් නුවණින් ශ්‍රවණය කිරීමත් එය හැකි උපරිමයෙන් පිළිපැදීමත් එම දහම ලෝකයාට කියා දීමත් මෙලොව උපත ලද බුද්ධිමත් මනුෂ්‍යයකුගේ ප්‍රධාන ජීවිත අභිලාශය විය යුතු ය.

බුදුදහමේ ඇතුළත් සුවිශේෂී ඉගැන්වීම අන්තර්ගත වන්නේ පටිච්ච සමුප්පාද විග්‍රහය තුළයි. 'පටිච්චසමුප්පාද', 'අරියඤ්ඤ' (අනාපච්ඡේදික සුත්ත, සං.නි. 2, 212 පිට), 'ඉදප්පච්චයතා' (මහනිදන සුත්ත, දී.නි.2, 80), 'උදයබහයගාමී පඤ්ඤ' (චාග්ගපඡ්ඡ සුත්ත), 'අනිච්චතා' ආදී විවිධ නම්වලින් මෙම න්‍යාය බුදුදහමෙහි විස්තර කොට තිබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පස්වග මහණුන්ට 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මං...' යනුවෙන් දේශනා කළේ ද, බාහිර දරුවීරියට 'දිට්ඨෙ දිට්ඨමන්තං සුතෙ සුතමන්තං මුතෙ මුතමන්තං විඤ්ඤතෙ විඤ්ඤතමන්තං...' යනුවෙන් පැහැදිලි කළේ ද, අනාපච්ඡේදික සිටුතුමාට 'ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං භොති, ඉමස්සුප්පාද ඉදං උප්පජ්ජති...' යනුවෙන් දේශනා කළේ ද, අස්සජ් මහරහතන් වහන්සේ වහන්සේ 'යෙ

ධම්මා භේත්ථපභවා නෙසං භෙත්තං නථාගනො ආහ...’ යනුවෙන් උපතිස්ස පරිබ්‍රාජකයාට දේශනා කළේ ද මෙම එක ම අනුශාසනයයි. මෙය තේරුම් ගත් පමණට දුකෙහි හටගැනීම හා නිරෝධය පිළිබඳ වූ චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ අවබෝධය දියුණු වේ. විශේෂයෙන් සත්ත්වයා නිර්මාණය වී ඇති ස්කන්ධ, ධාතු, ආයතන, නාමරූප පිළිබඳ දැනුම පිරිසිදු වේ. එපමණට දුකින් නිදහස්වීමේ ඒකායන මාවත වූ සතර සතිපට්ඨානයට අනුව ජීවත්වීමේ උනන්දුවක් හටගනී. සතර සතිපට්ඨානය තුළ වාසය කළ පමණට අපා දුකින් මෙන් ම සසර දුකින් ද නිදහස් වීමට අවස්ථාව ලැබේ. මෙලොව උපත ලැබූ අයෙකුට ලද හැකි උසස් ම රැකවරණය වන්නේ සතර සතිපට්ඨානයයි.

දිනක් බුදුරජාණන් වහන්සේ වෙත පැමිණ ආනන්ද මාහිමියන් වහන්සේ පටිච්චසමුප්පාදය ගැඹුරු ඉගැන්වීමක් බවත් එහෙත් එය අවබෝධ කර ගැනීම අපහසු නොවන බව සඳහන් කළහ. මෙහි දී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනඳ මාහිමියන්ට දේශනා කළේ ආනන්ද එසේ නොපවසන ලෙසයි. සත්ත්වයන් සසර බොහෝ කලක් අවිද්‍යා - තෘෂ්ණා දැලට හසු වී පැටලී මෙලෙස ගමන් කරන්නේ මෙම ආර්ය න්‍යාය අවබෝධ කර නොගැනීම නිසා බව අවධාරණය කළහ (මහානිදන සුත්ත, දී.නි.2, 80).

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පටිච්ච සමුප්පාදය විවිධාකාරයෙන් දේශනා කර ඇති ආකාරය ත්‍රිපිටකය විමසා බැලීමෙන් පැහැදිලි වේ. කුමන ආකාරයෙන් එය විස්තර කළ ද එහි ඇති සාරය නොහොත් සැකැස්ම සමාන වූවකි. සංයුක්ත නිකායේ සෝතාපත්ති සංයුක්තයේ සඳහන් තතිය අනාථපිණ්ඩික සූත්‍රයෙහි පටිච්චසමුප්පාදයේ මෙම මූලධර්මය විස්තර කර තිබේ.

‘කතමො චස්ස අරියො ඤයො පඤ්ඤය සුද්ධියො හොති සුප්පච්චිද්ධො ? ඉධ ගහපති, අරියසාවකො පටිච්චසමුප්පාදං යෙව සාධුකං යොනිසො මනසිකරොති, ‘ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාද ඉදං උප්පජ්ජති, ඉති ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣති.’

කවර නම් ආර්ය න්‍යායක් ශ්‍රාවකයකු විසින් ප්‍රඥාවෙන් මැනැවින් දැක්ක යුතු ද යන්න මෙහි දැක්වේ. ඒ අනුව පටිච්චසමුප්පාදය මනා කොට නුවණින් මෙනෙහි කළ යුතු බව අවධාරණය කර තිබේ. එනම් මෙලෙස හේතු ඇති කල්හි මෙම ප්‍රතිඵලය වේ. මෙය හටගැනීමෙන් මෙය උපදී. මෙය නැති කල්හි මෙය නොවේ. මෙය නිරුද්ධ වීමෙන් මෙය නිරුද්ධ වේ. පටිච්ච සමුප්පාදය න්‍යාය විස්තර කෙරෙන සංක්ෂිප්ත පැහැදිලිකිරීම මෙයයි. එය ම ‘අච්ඡා පච්චයා සංඛාරා ...’. ආදී වශයෙන් අංග දෙළහකින් යුතුව මධ්‍යම වශයෙන් ද ‘හේතු, ආරම්භණ අධිපති....’ ආදී වශයෙන් සුවිසිච්ඡා ක්‍රමයට විස්ථාරිත වශයෙන් ද මෙය දේශනා කොට තිබේ. ශ්‍රාවකයන්ගේ බුද්ධියේ පමණට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙලෙස විවිධාකාරයෙන් පැහැදිලි කොට තිබේ. පටිච්චසමුප්පාදය තේරුම් ගත් පමණට අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණ අවබෝධ වනු ඇත.

බුද්ධශාසනයට යමකු සැබෑ ලෙස ස්ථාවරව බැස ගන්නේ බුදුසසුනට ම ආවේණික වූ ලෝක යථාර්ථය නිවැරදි ලෙස ශ්‍රවණය කිරීම් වශයෙනි. එනම් හේතු ඇති කල්හි පෙර නොතිබී හටගන්නා ලෝකය හේතු නිරුද්ධ වීමෙන් ඉතිරි නැතිව නිරුද්ධ වන බව පිළිබඳ යථාර්ථයයි (අහුත්වා සම්භුතං හුත්වා න භවිස්සති). අවිද්‍යාව ඇති කල්හි ලෝකයක් ඇතැයි නිර්මාණය කර ගන්නා අතර අවිද්‍යාව නැති කල්හි අවිද්‍යාවෙන් හටගත් ලෝකය ද නිරුද්ධ වේ. අතීත කර්මවිපාක වශයෙන් වර්තමානයෙහි නිර්මාණය වන පංචස්කන්ධ ලෝකය නුවණින් නොදකීම නිසා ඒ අරභයා චේතනා (පුඤ්ඤ, අපුඤ්ඤ, ආනෙඤ්ජ වශයෙන් සංස්කාර) නිර්මාණය වුවහොත් පංචුපාදනස්කන්ධ ගොඩනැගී ඊට අනුගතව සෙසු අංග නිර්මාණය වී දුක හටගන්නා ආකාරය අනුපිළිවෙළින් මෙලෙස විස්තර කර ඇත. ඒ අනුව

‘අච්ඡාපච්චයා සංඛාරා, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤණං, විඤ්ඤණ පච්චයා නාමරූපං, නාමරූප පච්චයා සළායනනං, සළායනන පච්චයා එස්සෝ, එස්ස පච්චයා වේදනා, වේදනා පච්චයා තණ්හා, තණ්හා පච්චයා උපාදනං, උපාදන පච්චයා භවෝ, භව පච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරාමරණසෝකපරිදේව දුක්ඛදෝමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති. එවමෙනස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සමුදයො හොති. අයං වුව්චති භික්ඛවෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ.’ (පටිච්චසමුප්පාද සුත්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුක්ත, 02 පිට)

මෙලෙස අවිද්‍යා සහගතව හටගන්නා ලෝකය නිසා ජරාමරණාදී දුක් සමුදය නිර්මාණය වේ.

යමෙකු මෙහි යථා ස්වභාවය දැන අවිද්‍යාව ඉතිරි නැතිව හට නොනැගෙන අයුරින් සිහිනුවණින් (සතිසම්පජ්ඣාදියෙන්) යුතුව වාසය කළහොත් ජරාමරණ සංඛ්‍යාත ලෝකයක් ද නිර්මාණය නොවනු ඇත. එමගින් ජරාමරණාදි දුක් සමුදයයෙන් සපුරා නිදහස්වීමට ද අවස්ථාව උද වේ. එය මෙලෙස විස්තර වේ.

‘අවිජ්ජායත්චේව අසේසවිරාගනිරෝධා සංඛාර නිරෝධෝ සංඛාර නිරෝධා විඤ්ඤාණ නිරෝධෝ විඤ්ඤාණ නිරෝධා නාමරූප නිරෝධෝ නාමරූප නිරෝධා සළායනන නිරෝධෝ සළායනන නිරෝධා එස්ස නිරෝධෝ එස්ස නිරෝධා වේදනා නිරෝධෝ වේදනා නිරෝධා තණ්හා නිරෝධෝ තණ්හා නිරෝධා උපාදන නිරෝධෝ උපාදන නිරෝධා භව නිරෝධෝ භව නිරෝධා ජාති නිරෝධෝ ජාති නිරෝධා ජරාමරණසෝකපරිදේව දුක්ඛ දෙමනස්සුපායාසා නිරුජ්ඣන්ති. එවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛන්ධස්ස නිරෝධෝ හොති’ අයමස්ස අරයෝ ඤයෝ පඤ්ඤාය සුද්ධියෝ හෝති සුජ්ඣවිද්ධෝ’.

අවිද්‍යාව ඉතිරි නැතිව නිරෝධ කිරීම ජරාමරණාදි සියලු දුක්චල නිරෝධය වේ. මෙලෙස දුකෙහි හටගැනීම හා නිරෝධය පිළිබඳ ආර්ය න්‍යාය වූ පටිච්චසමුප්පාදය මැනවින් අවබෝධ කර ගැනීම සෝතාපන්න වීමේ මාවතයි. යමෙක් බිය හා වෛරය ගෙනදෙන පංච දුශ්චරිතයන් දුරු කළේ වේද සතර සෝතාපන්න අංගයන්ගෙන් යුක්ත වූයේ ද ඉහත දක්වූ ආර්ය න්‍යාය දක්නේ වේ ද ඔහු ක්ෂය කළ නිරය ඇත්තේ (බිණනිරයයොමිති) වෙමිසි ද, ක්ෂය කළ තිරිසන් දුගති විපාක ඇත්තේ වේ ද (බිණනිරව්ජානයෝනියෝ), ක්ෂය කළ ප්‍රේත විෂය ඇත්තේ ද (බිණපෙන්තිවිසයෝ), ක්ෂය කළ දුගතිපාක ඇත්තේ ද (බිණාපායදුගතිවිනිපානෝ), සෝවාන් වූයෙමි (සෝතාපන්නෝභමස්මි), පහළට නොවැටෙන ස්වභාවයෙන් යුක්ත වූයේ (අවිනිපාතධම්මෝ), නියත වශයෙන් සම්බෝධිපරායණ වූයේ (නියතෝ සම්බෝධිපරායණෝ) වෙමි’යි පවසන්නේ ය.

ඉහත පාඨයෙන් ඉතා පැහැදිලි වන යථාර්ථය නම් බිය - වෛරය ගෙන දෙන කරුණුවලින් මිදීමටත් සතර අපායෙන් නිදහස් වීමටත් සෝතාපන්න වීමටත් හේතුවන ප්‍රධාන සාධකය පටිච්ච සමුප්පාදය ඔස්සේ දුක අවබෝධ කර ගැනීම බවයි. මෙම අවබෝධයත් සමග සතර සෝතාපන්න අංගයන්හි ස්ථාවර ව බැස ගනී. එනම් බුද්ධ, ධම්ම, සංඝ යන තෙරුවන කෙරෙහි ස්ථාවරව නොසෙල්වෙන ප්‍රසාදය සහ ආර්ය කාන්ත ශීලයෙන් මන්විත වීමයි. ආර්ය උතුමන් විසින් අගය කළ පංචසීල මෙහි දී පිහිටා සිටී. බිය හා වෛරය දුරු කොට සතර අපායෙන් නිදහස්වීමේ ඒකායන මාවත මෙයයි. පටිච්ච සමුප්පාදය මැනවින් අවබෝධ කර ගැනීම ඇත - නැත අන්තයන්ගෙන් දුරුවීමටත් චතුරාර්ය සත්‍යය වටහා ගැනීමටත් ඒ ඔස්සේ මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව අනුගමනය කරමින් ස්කන්ධ, ධාතු, ආයතන, නාමරූප ආදි ජීවිත යථාර්ථ පිරිසිඳ දැන ගැනීමටත් අවස්ථාව උදවේ. එබැවින් පටිච්ච සමුප්පාදය අවබෝධ කර ගැනීමට බුදුදහමට අනුව සුගතිය හා විමුක්තිය සාක්ෂාත් කර ගැනීමේ මූලික පදනම ලෙස සඳහන් කළ හැකි ය. මෙලෙස පටිච්ච සමුප්පාදය තේරුම් ගැනීමට සසරගත පුණ්‍ය මහිමයක් මෙන් ම නුවණැතිබව, අවංකබව හා සුවච්ච යන ගුණාංග තමා තුළ තිබීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. මෙහිලා කල්‍යාණ මිත්‍ර ආශ්‍රය සුවිශාල කාර්යභාරයක් ඉටු කරයි.

පටිච්ච සමුප්පාදය වටහා ගැනීම ධර්මය වටහා ගැනීමට අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් උපකාරවත් වේ. ධර්මය තේරුම් ගැනීම බුදුරජාණන් වහන්සේ කවරෙක් ද යන අවබෝධ කර ගැනීමට ද උපකාරවත් වනු ඇත.

‘යො පටිච්චසමුප්පාදං පස්සති සො ධම්මං පස්සති, යො ධම්මං පස්සති සො පටිච්චසමුප්පාදං පස්සති.’
යමෙක් පටිච්චසමුප්පාදය දකිසි ද ඔහු ධර්මය දකිසි. යමෙක් ධර්මය දකිසි ද ඔහු පටිච්චසමුප්පාදය දකිසි.
(මහානට්ඨපදෙපම සුත්ත, ම.නි.1, 460 පිට)
‘යො ධම්මං පස්සති සො මං පස්සති, යො මං පස්සති සො ධම්මං පස්සති.’

යමෙක් ධර්මය දකිසි ද ඔහු මා (බුදුරදුන්) දකිසි. යමෙක් බුදුරදුන් දකිසි ද ඔහු ධර්මය දකිසි.

‘ඇත - නැත’ යන අන්තයන්ගෙන් දුරුව මධ්‍ය මාර්ගය නිසි ලෙස මුණ ගැසෙන්නේ පටිච්චසමුප්පාද න්‍යාය මැනවින් ශ්‍රවණය කිරීමෙනි. හේතු එක්වීම වශයෙන් ස්කන්ධ පංචකයේ හටගැනීම (සමුදය) දකින්නා ‘නැත’ යන උච්ඡේද අන්තයෙන් (දෘෂ්ටියෙන්) මිදේ. හේතු නිරුද්ධවීමෙන් ස්කන්ධ පංචකයේ වැයවීම (වය=නිරෝධය) දකින්නා ‘ඇත’ යන ශාශ්වත අන්තයෙන් ද මිදේ. මෙලෙස සම්මාදිට්ඨිය උපදවා ගෙන ‘ඇත සහ නැත’ යන අන්ත දෙකින් ම එකවර නිදහස්වීමට අවස්ථාව ලැබෙන්නේ පටිච්ච සමුප්පාදය නම් වූ ආර්ය න්‍යාය නිවැරදි ලෙස අසා දැන ගැනීමෙනි (කච්චානගොත්ත සුත්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුත්ත, 28 පිට). තව ද සැබෑ ලෙස ධර්මකථිකයකු බවට පත් විය හැක්කේ ද මෙම ආර්ය න්‍යාය මැනවින් දේශනා කිරීම වශයෙනි (ධම්මකථික

සුන්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුත්ත, 28 පිට). 'දිට්ඨිං ච අනුපගමිම සීලවා...' යනුවෙන් දැක්වෙන පරිදි දෘෂ්ටිත්තං නොපැමිණ (මෙත්ත සුන්ත) සීලයට පැමිණිය හැක්කේ පටිච්චසමුප්පාදය න්‍යාය තේරුම් ගැනීමේ ප්‍රතිඵල වශයෙනි.

පළමුව පටිච්චසමුප්පාදය පිළිබඳ කල්‍යාණ මිත්‍ර ඇසුරින් සුතමය ඥාණය ලබා ඉන්පසු එය හැකිතාක් දුරට නුවණින් මෙනෙහි කිරීම් වශයෙන් චින්තාමය ඥාණය දියුණු කර ගනිමින් සතර සතිපට්ඨානාය තුළ පිහිටා සීල සමාධි පඤ්ඤා වර්ධනය කර ගැනීම් වශයෙන් භාවනාමය ඥාණය ඇති කර ගැනීම අවශ්‍ය වේ.

'අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා...' ආදී වශයෙන් විස්තර කෙරෙන පටිච්චසමුප්පාදයේ අංග දෙළොස ආරෝහණ ක්‍රමයට ද අවරෝහණ ක්‍රමයට ද හටගන්නා ක්‍රමයට ද නිරුද්ධ කරන ක්‍රමයට ද විස්තර කර තිබෙනු දක්නට ලැබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වතුරාර්ය සත්‍යාවබෝධයේ දී (උදනපාලියෙහි සඳහන් පරිදි) අවිද්‍යාවේ පටන් ක්‍රමයෙන් දුක් හටගන්නා ආකාරය දක්වා තිබෙන අතර ශ්‍රාවකයන්ට එය සත්‍ය ගවේෂණයක් ලෙස පැහැදිලි කිරීමේ දී (විභංග-සං.නි.අභිසමය සංයුත්ත, 2, 4 පිට ආදී සූත්‍රයන්ට අනුව) ජරාමරණාදී වශයෙන් දැනට පෙනෙන දුකෙහි පටන් නොපෙනෙන අවිද්‍යාව දක්වා විස්තර කර තිබෙනු දක්නට ලැබේ.

ජරා - ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායෙහි යම් දිරිමක්, දිරෙන බවක්, දත්වැටීම්, කෙස් පැසීම, ඇඟ රැලි වැටීම්, ආයු පිරිහීම්, ඉඳුරන්ගේ පැසීම් ආදියක් වේ ද මෙය 'ජරා' නම් වේ.

මරණ - ඒ ඒ සත්ත්වනිකායෙන් ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම් වෙන්වීමක්, බිඳීමක්, අතුරුදහන් වීමක්, මව්වු නම් වූ මරණයක් කාලක්‍රියාවක් ස්කන්ධයන්ගේ බිඳියාමක්, සිරුර හැර දැමීමක්, ජීවිතීන්ද්‍රියේ සිඳී යාමක් වේ ද මෙය 'මරණ' නම් වේ. ජරාමරණයන්ට හේතුව භවය වන අතර භව නිරෝධයෙන් ජරාමරණ නිරෝධය සිදු වේ.

භව - ලෝකයක් ඇති බවට සිතෙන ස්වභාවය 'භව' නම් වේ. ඒ අනුව කාමභව, රූපභව, අරූපභව වශයෙන් ත්‍රිවිධාකාරයෙන් ලෝකයක් මුණ ගැසේ. මේ තුනේ ම සිටීම සංසාර චක්‍රය තුළ ම සැරිසැරීමකි. බුදුරදුන් ධර්මය දේශනා කළේ මේ ත්‍රිවිධ භවයෙන් ම නිදහස්වීමටයි. භවයට හේතුව උපාදන වන අතර උපාදන නිරුද්ධ කිරීමෙන් භව නිරෝධය සිදු වේ.

උපාදන - තමා වෙත ඇද - බැඳ තබා ගන්නා ස්වභාවය 'උපාදනයි'. මෙය කාම උපාදන, දිට්ඨි උපාදන, සීලබ්බත උපාදන, අත්තවාද උපාදන වශයෙන් සිව් වැදැරුම් වේ. උපාදනයන්ට හේතුව තණ්හාව වන අතර තණ්හා නිරුද්ධ කිරීමෙන් උපාදන නිරුද්ධ වේ.

තණ්හා - යමකට සිත ඇලීම, බැස ගැනීම 'තණ්හාවයි'. මෙය ඇස ආදී ඉන්ද්‍රියයන්ට රූපාදි අරමුණු අරභයා සිදු වේ. ඒ අනුව රූපතණ්හා, ශබ්දතණ්හා, ගන්ධතණ්හා, රසතණ්හා, ඵොට්ඨබ්බතණ්හා, ධම්මතණ්හා වශයෙන් සයාකාර වේ. තණ්හාවට හේතුවන වේදනාව වන අතර වේදනා නිරුද්ධ කිරීමෙන් තණ්හාව ද නිරුද්ධ වනු ඇත.

වේදනා - සැප දුක් උපේක්ෂා වශයෙන් විඳි ගන්නා ස්වභාවය 'වේදනා' නම් වේ. මෙය කයක් (වේදනාකාය) වශයෙන් දැක්වෙන අතර ඇස ආදී ස්පර්ශයන් විෂයයෙහි වේදනා හටගනී. ඒ අනුව වේදනාව ද සයාකාර වේ. එනම් වක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා, සෝතසම්ඵස්සජා වේදනා, සාණසම්ඵස්සජා වේදනා, ජීවිතාසම්ඵස්සජා වේදනා, කායසම්ඵස්සජා වේදනා, මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා වශයෙනි. වේදනාවට හේතුව ඵස්සය වන අතර ඵස්ස නිරුද්ධ කිරීමෙන් වේදනා ද නිරුද්ධ කිරීමට හැකියාව ලැබේ.

ඵස්ස - ඇස ආදී ඉන්ද්‍රියයන්ට රූපාදි අරමුණු ආපාතගත වීම 'ඵස්ස' = ස්පර්ශ නම් වේ. මෙය එක්තරා කයක් (වේදනාකාය) වශයෙන් සඳහන් වන අතර ඇස ආදී ඉන්ද්‍රිය ඔස්සේ රූපාදි අරමුණු විෂයයෙහි ස්පර්ශය හටගනී. ඒ අනුව ස්පර්ශය ද සයාකාර වේ. එනම් වක්ඛුසම්ඵස්සය, සෝතසම්ඵස්සය, සාණසම්ඵස්සය, ජීවිතාසම්ඵස්සය, කායසම්ඵස්සය, මනෝසම්ඵස්සය වශයෙනි. ඵස්සයට හේතුව සලායතන වන අතර සලායතන නිරුද්ධ කිරීමෙන් ඵස්සය ද නිරුද්ධ වේ.

සලායතන - රූපාදි අරමුණු නිපදවන ඇස ආදී ආයතන හය 'සලායතන' = ෂඨායතන නමින් හැඳින්වේ. එම ආයතන හය නම් වක්ඛායතන, සෝතායතන, සාණායතන, ජීවිතායතන, කායායතන, මනායතන වශයෙනි. සලායතනයන්ට හේතුව නාමරූප වන අතර නාමරූප නිරුද්ධ කිරීමෙන් සලායතන නිරෝධය ද සිදු වේ.

නාමරූප - 'නාම' යන වේදනා, සඤ්ඤ, වේතනා, එස්ස, මනසිකාර යන පහයි. 'රූප' යනු පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ යන සතර මහාභූත සහ වක්ඛු, සෝතාදි උපාදය රූප විසිහතරයි. නාමරූපයන්ට හේතුව විඤ්ඤාණය වන අතර විඤ්ඤාණ නිරුද්ධ කිරීමෙන් නාමරූප ද නිරුද්ධ වේ.

විඤ්ඤාණ - යමක් දැන ගන්නා ස්වභාවය 'විඤ්ඤාණ' = විඤන නම් වේ. ඇස ආදි ඉන්ද්‍රිය ඔස්සේ මෙම දැන ගැනීම සිදු කෙරෙන බැවින් මෙය එම ආයතනයන්ගේ නමින් දක්වා හයාකාර වශයෙන් විස්තර කර තිබේ. එනම් වක්ඛුවිඤ්ඤාණ, සෝතවිඤ්ඤාණ, සාණ විඤ්ඤාණ, ජීවිභාවිඤ්ඤාණ, කායවිඤ්ඤාණ, මනෝවිඤ්ඤාණ වශයෙනි. විඤ්ඤාණයට හේතුව සංඛාර වන අතර සංඛාර නිරෝධයෙන් විඤ්ඤාණය ද නිරුද්ධ වනු ඇත.

සංඛාර - විතර්කනය කිරීම හෙවත් සිතිවිලි 'සංඛාර' = සංස්කාර නමින් ව්‍යවහාර කෙරේ. අවිද්‍යාව නිසා හටගන්නා මෙම සංඛාර 'කායසංඛාර, වචිසංඛාර, චිත්තසංඛාර' වශයෙනි තුන් ආකාර වේ. තවත් න්‍යායකට අනුව මෙය පුඤ්ඤාණිසංඛාර, අපුඤ්ඤාණිසංඛාර, ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර වශයෙන් ද දක්වා තිබේ. සංඛාරයට හේතුව, ආහාරය හෙවත් නිදනය වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ අවිද්‍යාවයි. අවිද්‍යාව ඇති කල්හි සංඛාර හටගන්නා අතර අවිද්‍යා නිරෝධයෙන් සංඛාර නිරුද්ධ වේ.

අවිජ්ජා - ලෝකය හෙවත් දුකෙහි හටගැනීම හා නිරෝධය නොදන්නා ස්වභාවය 'අවිජ්ජා' = අවිද්‍යා නම් වේ. එනම් දුක්ඛ, සමුදය, නිරෝධ, මාර්ග යන චතුරාර්ය සත්‍යය නැතහොත් පටිච්චසමුප්පාදය නොදන්නා බවයි. අවිද්‍යාවට හේතුව වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ ආසුවයි. ආසුවයට හේතුව අවිද්‍යාවයි. මෙය දෙක අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වේ.

මේ අනුව අවිද්‍යාව ඇති කල්හි සංඛාර (වේතනා) හටගනී. සංඛාර ඇති කල්හි විඤ්ඤාණ හටගනී. විඤ්ඤාණ ඇති කල්හි නාමරූප හටගනී. නාමරූප ඇති කල්හි සළායතන හටගනී. සළායතන ඇති කල්හි එස්ස හටගනී. එස්ස ඇති කල්හි වේදනා හටගනී. වේදනා ඇති කල්හි තණ්හා හටගනී. තණ්හා ඇති කල්හි උපාදන හටගනී. උපාදන ඇති කල්හි භව හටගනී. භව ඇති කල්හි ජාති හටගනී. ජාති ඇති කල්හි ජරාමරණාදි දුක් සමුදය හටගනී. මෙලෙස දුක හටගන්නා අතර අවිද්‍යාව නැති කල්හි සංඛාර, විඤ්ඤාණ, නාමරූපාදි අංග හටනොගත දුකින් නිදහස් වේ (විභංග සුත්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුත්ත, 4-6 පිටු). මේ සඳහා ඇති මාවන වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ සම්මාදිට්ඨි, සම්මාසංකප්ප, සම්මාවාචා, සම්මාකම්මන්ත, සම්මාආජීව, සම්මාවායාම, සම්මසති, සම්මාසමාධි වශයෙන් දැක්වෙන ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි (ඤ්ඤවත්ථු සුත්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුත්ත, 88-90 පිටු).

තව ද 'අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා ...' ආදී වශයෙන් දැක්වෙන දුකෙහි හටගන්නා ප්‍රතිපදාව මිථ්‍යා ප්‍රතිපදාව ලෙසත් 'අවිජ්ජායත්චේව අසේසවිරාගා නිරෝධා සංඛාර නිරෝධෝ ....' ආදී වශයෙන් දැක්වෙන දුක නිරුද්ධ කරන ප්‍රතිපදාව සමයග් ප්‍රතිපදාව වශයෙන් ද දක්වා තිබේ (පටිපද සුත්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුත්ත, 8 පිටු). අවිද්‍යාදී හේතු ඇති කල්හි දුකෙහි හටගැනීමත් අවිද්‍යාවේ නිරෝධයෙන් දුකෙහි නිරෝධයත් තේරුම් ගැනීමේ ප්‍රතිඵල වශයෙන් සත්ත්ව පුද්ගල දෘෂ්ටියට නොවැටී හේතුඵල සිද්ධාන්තය මැනවින් තේරුම් ගැනීමට හැකියාව ලැබේ. එවිට මේ දුක තමා විසින් නිර්මාණය කරන ලද්දක් හෝ අනෙකකු විසින් නිර්මාණය කරන ලද්දක් හෝ වශයෙන් දෘෂ්ටියකට නොපැමිණේ. හේතු ඇති කල්හි දුක හටගෙන හේතු නිරුද්ධ වීමෙන් දුක නිරුද්ධ වන බව ප්‍රත්‍යක්ෂ වේ (අචේලකස්සප සුත්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුත්ත, 30 පිටු). මේ අවබෝධයත් සමඟ තමා අතීතයේ සිටියා ද නැද්ද අනාගතයෙහි සිටින්නේ ද නැද්ද ආදී සියලු මනවාද සමනය වේ (පච්ච සුත්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුත්ත, 42 පිටු). තව ද තමාගේ සිත - කය තමා විසින් කරන ලද්දක් හෝ අනෙකකු විසින් කරන ලද්දක් හෝ නොව හේතුඵල සිද්ධාන්තය මත නිර්මාණය වූවක් ය යන අවබෝධය ද මෙමගින් පසක් වේ (නතුම්භ සුත්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුත්ත, 100 පිටු).

දුකෙහි හටගැනීම හා නිරෝධය පිළිබඳ මෙම සුවිශේෂී අවබෝධය අප ගෞතම සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට මෙන් ම විපස්සී, සිඛී, වෙස්සභූ, කකුසඳ, කෝනාගමනන, කස්සප යන පෙර වැඩ සිටි බුදුරජාණන් වහන්සේලාට ද ඒ අයුරින් අවබෝධ වූ ආකාරය විස්තර වේ. එපමණක් නොව ලොව පහළ වන සියලු සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලා අවබෝධ කර ගන්නා ප්‍රධාන කරුණ ද මෙයයි. එබැවින් පෙර බුදුවරුන් ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ පටිච්චසමුප්පාද සංඛ්‍යාත මෙම මාවන පුරාණ මාවතක් වශයෙන් විස්තර කර තිබේ (නගර සුත්ත, සං.නි. 2, අභිසමය සංයුත්ත, 162 පිටු).

පටිච්චසමුප්පාදයේ දැක්වෙන අවිජ්ජාදි අංග එක් විත්තක්ෂණයක් තුළට මෙන් ම අතීත - වර්තමාන - අනාගත යන කාලයන්යට ද ගොනු කළ හැකිය. කාලත්‍රයට අනුව පටිච්චසමුප්පාදය විස්තර කිරීමේ දී අතීත හේතු, වර්තමාන ඵල, වර්තමාන හේතු, අනාගත ඵල වශයෙන් සතරාකාරයකට විස්තර කර තිබේ.

- අතීත හේතු - අවිජ්ජා, සංඛාර, තණ්හා, උපාදාන, භව
- වර්තමාන ඵල - විඤ්ඤුණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා
- වර්තමාන හේතු - අවිජ්ජා, සංඛාර, තණ්හා, උපාදාන, භව
- අනාගත ඵල - විඤ්ඤුණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා

අතීතයේ පැවැති අවිජ්ජා, සංඛාර, තණ්හා, උපාදාන, භව යන හේතුවලට අනුරූපව වර්තමාන ජීවිතය හේවත් විඤ්ඤුණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන ස්කන්ධ පංචකයක් නිර්මාණය වේ. අප ඇස, කණ ආදී ඉන්ද්‍රිය ඔස්සේ රූප, ශබ්දදි අරමුණු මුලින් ස්පර්ශ කිරීමේ දී හටගන්නේ මෙයයි. මෙය ලෝභ, දෝස, මෝහ යන හේතූන්ගෙන් තොර වූවකි. එය ඇතැම් තැනෙක දුක්ඛ සත්‍යය වශයෙන් ද දක්වා තිබේ. මෙම ස්කන්ධ පංචකය අවිද්‍යාදි අනුසය ඇතිව ස්පර්ශ කළ විට වර්තමාන හේතු නිර්මාණය වේ. එනම් ස්කන්ධ පංචකය ම පංචුපාදනස්කන්ධයක් බවට පරිවර්තනය කර ගනී. මෙලෙස අවිජ්ජා, සංඛාර, තණ්හා, උපාදාන, භව යන හේතු පහළ කළ හොත් අනාගතය නිර්මාණය වේ. එවිට විඤ්ඤුණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන ඵලයන් භූක්ති විදීමටත් දුක ස්පර්ශ කිරීමටත් සිදු වේ. එක විත්තක්ෂණයක් තුළ වුව ද මෙම අංග සියල්ලෙහි සම්බන්ධය විස්තර කළ හැකි ය. එනම් මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන පරිදි අවිද්‍යා සහගතව ඇස උපන් කල්හි රූපය, වක්ඛු විඤ්ඤුණ, වක්ඛු සම්පස්සය ආදී අංග ගොඩනැගී ප්‍රපංච නිර්මාණය වේ. ලෝකයා දුක තුළ වාසය කරයි 'දුක්ඛේ ලෝකො පතිට්ඨිතො... යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ අවිද්‍යා සහිත ලෝකයා දුක තුළ වාසය කරන ආකාරයයි. සංසාරය නිර්මාණය වන්නේ මේ අයුරිනි. එමෙන් ම අවිද්‍යාවෙන් තොරව ඇස, රූපාදි කරුණු ස්පර්ශ නොකළ හොත් ප්‍රපංච ගොඩනොනැගී දුකින් නිදහස්වීමට ද අවස්ථාව උදාවේ. මෙම සංසාරයෙන් මිදිය හැක්කේ මෙම සිද්ධාන්තය මැනවින් තේරුම් ගෙන සිල, සමාධි, පඤ්ඤා යන ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙහි අඛණ්ඩව නියැලීමෙහි ප්‍රතිඵල වශයෙනි. එහි ප්‍රතිඵල වශයෙන් සද්ධා, චිරිය, සති, සමාධි, පඤ්ඤා යන ඉන්ද්‍රිය ධර්ම පරිපූර්ණත්වයට පත් වේ.

විඤ්ඤුණ - නාමරූප සම්බන්ධය

පටිච්චසමුප්පාදයේ අංග එකිනෙකට දම්වැලක් සේ සම්බන්ධව පවතී. අවිද්‍යාව සංස්කාරයටත් සංස්කාරය අවිද්‍යාවටත් .... ආදී වශයෙනි. ඒ අතර විඤ්ඤුණ - නාමරූප දෙකෙහි සම්බන්ධය සූත්‍ර කිහිපයක ම විශේෂයෙන් අවධාරණය කර තිබෙනු දක්නට ලැබේ (...යදිදං නාමරූපං සහ විඤ්ඤුණේන අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයනාය පචන්තති' මහානිදන සූත්‍රය, දී.නි.2, 94 පිට). නලකලාප සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන පරිදි එකිනෙකට හේත්තු කොට සිටුවා ඇති බව මිටි දෙකක් එකිනෙක ආධාරයෙන් පවතින්නාක් මෙන් නාමරූප - විඤ්ඤුණ දෙක එකිනෙකට උපකාරවත් ව පවතී. මෙලෙස නාමරූප හා විඤ්ඤුණ යන අංග දෙක විශේෂයෙන් අවධාරණය කිරීමට ප්‍රධාන හේතුව වන්නේ එක් භවයකින් තවත් භවයකට ප්‍රතිසන්ධි ගැනීමේ දී මේ අංග දෙක පැහැදිලි කාර්යභාරයක් සිදු කරන හෙයිනි.

මහානිදන සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන පරිදි 'විඤ්ඤුණය මච්ඤුසෙහි බැස නොගන්නේ නම් නාමරූපයන්ගේ පහළවීමක් නොවේ' (...විඤ්ඤුණං ච හි ආනන්ද මානුකුච්ඡස්මිං න ඔක්කම්ඡසථ, අපි නු ඛෝ නාමරූපං මානුකුච්ඡස්මිං සමුච්චිස්සථාති)? 'නො හෙනං හන්තේ'. විඤ්ඤුණය මච්ඤුසකට බැස ගත්ත ද එම විඤ්ඤුණය නැවත මච්ඤුසින් ඉවත් වන්නේ නම් නාමරූපයන්ගේ වැඩිදියුණුවක් ද සිදු නොවේ ('විඤ්ඤුණං ච හි ආනන්ද මානුකුච්ඡං ඔක්කම්ඡත්වා වොක්කම්ඡසථ, අපි නු ඛෝ නාමරූපං ඉන්ථන්තාය අහිනිබ්බන්තිස්සථාති' 'නො හෙනං හන්තේ'). තවද විඤ්ඤුණය සිදී ගියහොත් නාමරූපයන්ගේ වර්ධනයක් හෝ කිසියම් නමක් ඇති පුද්ගලයකුගේ නිර්මාණය සිදු නොවනු ඇත (මහානිදන සූත්‍රය, දී.නි.2, 92 පිට). සළායතන, එස්ස ආදී සෙසු අංගයන්හි ක්‍රියාකාරීත්වය සිදු වන්නේ නාමරූප විඤ්ඤුණ දෙකෙහි ස්ථාවර ක්‍රියාකාරීත්වය මතයි. මෙයින් පැහැදිලි වන්නේ නාමරූප මච්ඤුසෙහි බැස ගැනීමටත් එය වර්ධනය වීමටත් විඤ්ඤුණය සෘජු දයකත්වයක් දක්වන බවයි.

පටිස සම්ඵස්සය හා අධිවචන සම්ඵස්සය

දීඝනිකාය මහානිදන සූත්‍රයෙහි පටිච්චසමුප්පාදය විස්තර කිරීමේ දී විශේෂ කරුණක් සාකච්ඡාවට භාජනය කොට තිබේ. එනම් පටිසසම්ඵස්සය හා අධිවචන සම්ඵස්සයයි. පටිස සම්ඵස්සය යනු ඇස, කන, නාසය, දිව, කය යන ආයතන පහට රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ යන අරමුණු ස්පර්ශ වීමයි. මෙය රඵ ස්පර්ශය වශයෙන් සඳහන් වේ. අධිවචන සම්ඵස්සය යනු මනින්ද්‍රියට ධර්මාලම්භන අරමුණු වීමයි. මෙය සුඛම (සියුම්) ස්පර්ශය වශයෙන් දැක්වේ. සාමාන්‍යයෙන් යමෙකු ජීවත්වීම යනු ඇස, කන, නාසය, දිව, කය, මනස යන ඉන්ද්‍රිය හයට රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ, ධම්ම යන අරමුණු ස්පර්ශ වීම් වශයෙන් අද්දකීම් ලැබීමයි. මෙම ආයතන හය හා ඊට ගෝචර වන බාහිර අරමුණු හැර ජීවිතයෙහි වෙනත් කිසිවක් නොමත. පුද්ගලයාගේ සමස්ත ජීවිතය මෙම ආයතන මත රඳ පවතී.

මහානිදන සූත්‍රයේ ‘නාමරූපපච්චයා ඵස්සෝ’ යන විග්‍රහයෙහි දී දැක්වෙන විශේෂ කරුණක් වන්නේ පටිස සම්ඵස්සය අධිවචන සම්ඵස්සයටත් අධිවචන සම්ඵස්සය පටිස සම්ඵස්සයටත් බලපාන ආකාරයයි.

රූපකායෙ අධිවචනසම්ඵස්සය:

‘යෙහි ආනන්ද ආකාරෙහි යෙහි ලිඛිගෙහි යෙහි නිමිත්තේහි යෙහි උද්දේසෙහි නාමකායස්ස පඤ්ඤන්ති හොති, තෙසු ආකාරෙසු තෙසු ලිඛිගෙසු තෙසු නිමිත්තෙසු තෙසු උද්දෙසු අසති අපි නු ඛෝ රූපකායෙ අධිවචනසම්ඵස්සො පඤ්ඤයෙථාති? ‘නො හෙතං හන්තෙ’

‘ආනන්ද, යම් ආකාරයන්ගෙන් යම් ලිඛිගයන්ගෙන් යම් නිමිතිවලින් යම් උද්දේසයන්ගෙන් නාමකයට ප්‍රඥප්ති වේද, ඒ ආකාර ලිඛිග නිමිති උද්දේස නැති කල්හි රූපකායෙහි අධිවචන සම්ඵස්සය පැනවීමක් වන්නේ ද? ස්වාමීනි, එසේ නොවන්නේ ය’.

මෙයින් ප්‍රකට කෙරෙන්නේ ආයතන කුසලතාව ඇති කර ගත යුතු ආකාරයයි. අවිද්‍යා සහගතව අපි ඇස, කන ආදී කිසියම් ආයතනයකින් රූප, ශබ්දදී අරමුණක් ගත් විට එය සෙසු ඉන්ද්‍රියයන්ට සම්බන්ධ කර බලන්නෙමු. නිදසුනක් ලෙස මලක් දුටු විට එය තමාගේ මනසේ අතීත අද්දකීම් සමග මුසු කොට නව සංස්කාරයක් ගොඩනගා ගනී. අවිද්‍යා සහගත මනසේ ස්වභාවය මෙයයි. එවිට ඉන්ද්‍රිය මගින් ගන්නා අරමුණු විෂයයෙහි ඇලීම්, ගැටීම් හෝ උපේක්ෂා හටගනී. මේ කුමක් ස්පර්ශ කළ ද අපි දුකින් නොමිඳුනාහු වෙමු. ආයතන කුසලතාව යනු දුක හටගන්නා මෙම ආකාරය මැනවින් නුවණින් දූක ඇස, කන ආදී ඉන්ද්‍රිය මගින් රූප, ශබ්ද ආදී අරමුණ ගන්නා විට එය වෙනත් ආයතනයකට ගැට නොගසා ඒ ආයතනය තුළදී ම නිරුද්ධ වන දර්ශනයකින් හා සිහියකින් යුතුව සිටීමයි. මෙහි දී විශේෂයෙන් රූපකායේ අධිවචන සම්ඵස්සය පැනවීම වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ ඇස, කන, නාසය, දිව, කය යන ඉන්ද්‍රිය පහට පටිසසම්ඵස්ස වශයෙන් අරමුණු ගෝචරවීමේ දී එය මනින්ද්‍රියට ගැටගැසීම් ස්වභාවයයි. යමෙක් මෙය නුවණින් දුටුව හොත් ඔහු ඇස, කන ආදී පංච ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් ගන්නා අරමුණු ඔස්සේ මනසට බැස ගැනීම නොකරයි. එවිට ඔහුගේ අවිද්‍යා සහගත ස්පර්ශය දුරුවූයේ වෙයි. දුක නිර්මාණය වන පටිච්චසමුප්පාද න්‍යායයෙන් ඉවත් වූයේ වෙයි.

නාමකායේ පටිසසම්ඵස්සය:

‘යෙහි ආනන්ද ආකාරෙහි යෙහි ලිඛිගෙහි යෙහි නිමිත්තේහි යෙහි උද්දේසෙහි රූපකායස්ස පඤ්ඤන්ති හොති, තෙසු ආකාරෙසු තෙසු ලිඛිගෙසු තෙසු නිමිත්තෙසු තෙසු උද්දෙසු අසති අපි නු ඛෝ නාමකායෙ පටිසසම්ඵස්සො පඤ්ඤයෙථාති? ‘නො හෙතං හන්තෙ’

‘ආනන්ද, යම් ආකාරයන්ගෙන් යම් ලිඛිගයන්ගෙන් යම් නිමිතිවලින් යම් උද්දේසයන්ගෙන් රූපකයට ප්‍රඥප්ති වේද, ඒ ආකාර ලිඛිග නිමිති උද්දේස රූප කයට නැති කල්හි නාමකයෙහි පටිසසම්ඵස්සය පැනවීමක් වන්නේ ද? ‘ යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රශ්න කළ විට ආනන්ද මාහිමියන් පිළිතුරු දෙන්නේ ‘ස්වාමීනි, එසේ නොවන්නේ ය’ යනුවෙනි.

මෙයින් පැහැදිලි කෙරෙන්නේ රූපයන් පිළිබඳව ලිඛිත, නිමිති, උද්දේස ආදී වශයෙන් ප්‍රඥප්ති ඇති විට සිතට ධම්මාලම්බන අරමුණු වූ විට ඒ ඔස්සේ රූප, ශබ්දදී පංච විඤ්ඤාණයට ලක්වන අරමුණු විෂයයෙහි සිත බැස ගන්නා බවයි. එනම් අවිද්‍යා සහිතව සිටින විට සිතට කිසියම් සිතිවිල්ලක් පැමිණීමේ දී එය බාහිර රූපයකට බැඳ ගන්නා බවයි. එවිට සිත බාහිර අරමුණුවල බැස ගනියි. නිදසුනක් වශයෙන් තම මව සිහි වූ විට මවගේ රූපය, ඇයගේ කටහඬ ආදිය පිළිබඳව සිත බැස ගැනීමයි. ලුණු සිහිවූ විට ලුණු කැටයක් මැවී පෙනෙන ස්වභාවයයි. මෙලෙස සිතට සිතිවිලි නැගෙන විට ඒ ඔස්සේ රූප නිර්මාණය කිරීම් වශයෙන් පටිසසම්ඵස්සය කරා යාම අවිද්‍යා සහගත මනසේ ස්වභාවයයි. එවිට දුකින් නොමිඳුනේ ජරා, මරණාදී දුක් ස්පර්ශ කරමින් සිටී. එසේ නොවීමට නම් සිතට සිතිවිල්ලක් පැමිණි සෑහින් ම එය සිත තුළ ම නිරුද්ධ වන දර්ශනයකින් යුතුව සිටීම අවශ්‍ය කෙරේ. 'විඤ්ඤානෙ විඤ්ඤානමන්නං....' යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ මෙම ආයතන කුසලතාවයි. එවිට සිතට නැගෙන අරමුණු බාහිර රූපයට බැඳ, බැස ගන්නා ස්වභාවයෙන් මිදෙයි. විද්‍යා සහගතව මෙලෙස සිහියෙන් හා නුවණින් ක්‍රියා කිරීමෙන් පටිච්චසමුප්පාදය වක්‍රයෙන් මිදී දුකින් නිදහස්වීමට අවකාශ සැලසේ.

මේ සඳහා හැම මොහොතක ම පටිච්චසමුප්පාද වක්‍රය සකස්වන ආකාරය පිළිබඳ මනා අවබෝධයකින් හා සතිසම්පජ්ඤායෙන් ක්‍රියා කිරීම අවශ්‍ය කෙරේ. ක්‍රමයෙන් දුකින් නිදහස්වීමට අවකාශ ලැබෙන්නේ මෙහි අධිශ්චව යෙදීමේ ප්‍රතිඵල වශයෙනි. ඒ සඳහා අප සතු සියල්ල කැප කළ යුතුව ඇත. ලැබූ මේ උතුම් ක්ෂණ සම්පත්තිය අහිමිවීමට ප්‍රථම හැකිතාක් දුරටත් ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රිය ධර්ම දියුණු කළ යුතු ය. ඒ සඳහා තෙරුවන් සරණින් ඔබ සැමට සියලු කායික මානසික සුවපත් බව ලැබේවා.

'අන්තදීපා භික්ඛවෙ විහරථ අන්තසරණා න අඤ්ඤාසරණා' !
'ධම්මදීපා භික්ඛවෙ විහරථ ධම්මසරණා න අඤ්ඤාසරණා' !

තමා තමාට දිවයිනක්, පිළිසරණක් කොට ගෙන වාසය කරන්න. අන් සරණක් නොමැත.
ධර්මය දිවයිනක්, පිළිසරණක් කොට ගෙන වාසය කරන්න. අන් සරණක් නොමැත.

ඔබ සැමට තෙරුවන් සරණයි !

එක්සත් රාජධානියේ ලෙස්ටර් බෞද්ධ විහාරස්ථානයේ (EMBA)

සත්දින සදහම් වැඩසටහන 06

බු.ව. 2562 වෙසක්

(2019 මැයි මස 05 වන ඉරුදින)